

INSTITUȚII COOPERATISTE ÎN JUDEȚUL GORJ, ÎN INTERVALUL 1918-1948*

GHIONEA GEORGETA**

După Primul Război Mondial, rolul cooperăției a fost de a contribui la rezolvarea problemei țărănești, o primă măsură ducând la înființarea Casei Centrale a Cooperăției și Împroprietăririi Sătenilor. Până în anul 1920, cooperăția din mediile urban și rural s-a dezvoltat în paralel. Ulterior, prin legea unificării cooperăției, din februarie 1923, Direcția Cooperăției Orășenești a trecut sub tutela Casei Centrale a Cooperăției și Împroprietăririi Sătenilor. Unificată sub această autoritate, cooperăția din România și-a desfășurat activitatea până în anul 1928, când, prin Codul Cooperăției sau Codul Lupu, au fost fondate două organizații centrale: Centrala Băncilor Populare și Centrala Cooperativelor. Noi modificări a adus legea din martie 1929, când s-a realizat separarea organelor centrale. economice și de gestiune, de cele de organizare și control. Cu această ocazie, funcția de coordonare a întregii mișcări cooperatiste îi revenea Oficiului Național al Cooperăției, iar cea de finanțare, Băncii Centrale Cooperative. O conducere unitară a întregii mișcări cooperatiste s-a realizat prin crearea Institutului Național al Cooperăției (INCOOP), rezultat din fuzionarea instituțiilor centrale, create prin legea din anul 1935. Așadar, în intervalul 1938-1944, cooperăția s-a sprijinit pe INCOOP, care a dispus de o rețea de inspectorate cooperatiste regionale, unul dintre ele avându-și sediul la Craiova. Institutul a organizat activitatea de colectare și valorificare a producției agricole țărănești, aprovizionarea sătenilor cu articole necesare dezvoltării gospodăriilor rurale, aprovizionarea sătenilor cu mărfuri de larg consum. Reorganizarea mișcării cooperatiste a avut loc în anul 1949. Cu această ocazie, au fost stabilite următoarele forme de organizare a cooperăției: cooperative de consum, aprovizionare și desfacere, cooperative de producție meșteșugărească și cooperative de producție agricolă.

Toate aceste modificări legislative, suferite de cooperăția românească între anii 1918-1948, au fost subiectul unor lucrări sau studii de specialitate¹. Cu toate că

* O parte din material a fost susținut în cadrul Simpozionului de etnografie: *Sat și stat. De la entitate spirituală la realitate politico-socială*, ediția a V-a, Tg. Jiu, 19-21 august 2016.

** Cercetător științific III, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor” din Craiova, al Academiei Române; e-mail: getaghionea@yahoo.com.

¹ Victor Slăvescu, *Organizația de credit a României*, București, 1922; Mihail Romniceanu, *Izvoarele creditului agricol în România*, în *Organizarea și funcționarea creditului agricol în România*, Iași, 1938; Dumitru Șandru, *Rolul Creditului Național Agricol în finanțarea agriculturii românești*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol”, Iași, 1975; Paul-Emanoil Barbu, *Din*

a fost publicat un număr mare de studii și lucrări, considerăm, totuși, că există încă probleme care se impun a fi cercetate și valorificate, iar reconstituirea și analizarea unor subiecte de istorie locală – precum cooperația din județul Gorj – pot fi în măsură să întregească istoria activității bancare a unei regiuni și chiar a unui stat.

Evoluția instituțiilor cooperatiste din județul Gorj s-a înscris în condițiile sistemului economic și legislativ, ulterior Primului Război Mondial. În 31 decembrie 1920, au fost consemnate în județ 142 de bănci populare cu 23.991 de membri și 12.604.536 de lei capital social deplin vărsat², iar în bilanțul de la 31 decembrie 1928, au fost consemnate 151 de instituții cooperatiste de credit, cu 31.126 de membri și un capital social de 62.819.987 de lei. În ceea ce privește celelalte cooperative (de producție, consum, obști de arendare, obști de cumpărare etc.), în 31 decembrie 1927, Anuarul statistic al României publică un bilanț în care sunt consemnate 50 de cooperative de consum, aprovizionare și desfacere, 21 de cooperative de exploatare de păduri, 2 obști de arendare, cu 121 de membri și 81 ha suprafață³. Din datele statistice prezentate mai sus, observăm că în primii ani postbelici, asistăm, în general, la un proces de sporire a numărului instituțiilor cooperatiste, cu mențiunea că domină instituțiile mici și mijlocii, iar numărul băncilor populare a fost mult mai mare decât cel al cooperativelor de consum, desfacere și producție.

Asemenea tuturor instituțiilor de credit, și în perioada interbelică, băncile populare din județul Gorj au acționat pentru atingerea scopului în vederea căruia au fost înființate, adică satisfacerea nevoilor de credit a societăților. Din datele studiate, până în prezent, am observat că majoritatea băncilor populare și-au atins scopul propus. Astfel: la 30 decembrie 1928, Banca populară „Viitorul Arcanilor”, din comuna Arcani, avea împrumuturi acordate în valoare de 2.078.968 de lei⁴; la aceeași dată, Banca populară „Muntele Cărbunești”, din comuna Cărbunești, avea împrumuturi acordate în valoare de 3.698.800 de lei⁵; la bilanțul din 31 decembrie 1938, Banca populară „Gilortul”, din Novaci „era cea mai mare instituție cooperatistă din Gorj”⁶ și avea împrumuturi acordate în valoare de peste 10.000.000 de lei. Nevoile de credit ale agricultorilor au fost satisfăcute și de următoarele bănci populare: „Deșteptarea” din comuna Calopăr, „Steaua” din comuna Vierșani, „Rădinești” din comuna cu același nume, „Luceafărul” din Ștefănești, „Cornul de Aur”, din Turcenii de Sus⁷ etc. Beneficiarii creditelor au fost

istoria cooperației de consum și de credit din România, vol. II, București, Editura Universul, 2000; Georgeta Ghionea, *Instituții cooperatiste în județul Dolj, în intervalul 1918-1948*, în „Arhivele Olteniei”, Serie nouă, nr. 27/2013.

² *Anuarul statistic al României pe anul 1922*, București, 1923, pp. 82-83.

³ *Anuarul statistic al României pe anul 1928*, București, 1929, pp. 118-126.

⁴ I. Mateiescu, P. Popeangă, V. Uscătescu, *Istoricul băncilor populare din județul Gorj*, Craiova, f.a., p. 457.

⁵ *Ibidem*, p. 458.

⁶ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Gorj, fond Banca populară „Gilortul” din Novaci, dosar 2/1938-1946, f. 2, f. 15 (în continuare, se va cita: S.J.A.N. Gorj).

⁷ S.J.A.N. Dolj, fond Banca Comerțului, dosar 21/1926, ff. 372-373; *Ibidem*, dosar 23/1926, ff. 402-403.

în general, agricultorii, banii fiind destinați, cumpărării de vite de rasă, achiziționării de nutreț pentru vite, reparării uneltelor agricole și reamenajării gospodăriilor⁸. Au existat și cazuri, când, instituțiile de credit nu au reușit să satisfacă nevoile de capital ale populației, agricultorii fiind constrânși să apeleze la creditele acordate de băncile populare din alte localități sau la unele bănci comerciale. Locuitorii din Turcenii de Jos au fost nevoiți să apeleze la creditele oferite de Banca populară „Cornul de Aur”, din Turcenii de Sus sau la Banca Comerțului Sucursala Tg. Jiu⁹. În aceeași situație s-au aflat și locuitorii din comunele Borăscu (Banca populară „Muncitorul”), Strâmba (Banca populară „Salvarea”), Plopșor (Banca populară „Plopșor”) sau Aninoasa (Banca populară „Vulturul”)¹⁰, care au apelat la băncile comerciale din Tg. Jiu, în special la Banca Comerțului.

Majoritatea băncilor populare din județul Gorj au acordat o atenție deosebită creșterii fondului cultural, destinat unor scopuri religioase și educative. În afara operațiunilor bancare propriu-zise, Banca populară „Gruiul”, din comuna Pojogeni a contribuit la refacerea școlii din localitate (8.700 de lei), a bisericii (500 de lei), a susținut societatea „Monumentele Eroilor” (800 de lei), a sprijinit școala cooperatistă „Spiru Haret”¹¹ etc. O atenție deosebită au acordat creșterii fondului cultural și următoarele instituții (situație înregistrată pentru anul 1928)¹²: „Obârșia”, din comuna Obârșia – fond cultural în valoare de 2.000 de lei; „Unirea Principatelor”, din Petrești de Jos – fond cultural de 8.363 de lei; „Romanul”, din comuna Pociovaliștea – fond cultural de 13.000 de lei. „Înțelegându-și rolul ei social, educativ și cultural – Banca populară „Gilortul”, din comuna Novaci – n-a încetat o clipă de a fi în fruntea operelor și mișcărilor urmăritoare de interese generale”¹³. Astfel, și în perioada interbelică, aceasta a acordat ajutoare copiilor săraci pentru continuarea studiilor, a acordat ajutoare bănești celor ale căror locuințe au fost arse în incendii, a contribuit cu o sumă însemnată, 1.000.000 de lei, pentru ridicarea Spitalului „D. Brezulescu” din Novaci¹⁴ etc.

Administrația băncilor populare a fost interesată și de fondurile de amortisment (mobile și imobile). Cea mai mare parte a instituțiilor cooperative, din Gorj au fost preocupate de achiziționarea unui imobil propriu și dotarea acestuia cu echipamentul necesar. La 31 decembrie 1928, imobilele băncilor populare din județ, valorau 6.361.432 de lei¹⁵ (valoare înregistrată pentru 150 de bănci populare).

⁸ S.J.A.N. Gorj, fond Banca populară „Gilortul” din Novaci, dosar 2/1938-1946, ff. 2-15.

⁹ S.J.A.N. Dolj, fond Banca Comerțului, dosar 21/1926, f. 386.

¹⁰ S.J.A.N. Dolj, fond Banca Comerțului, dosar 23/1926, ff. 431, 442, 449, 488.

¹¹ I. Mateiescu, P. Popeangă, V. Uscătescu, *op. cit.*, p. 293.

¹² *Ibidem*, pp. 244, 262, 271.

¹³ *Ibidem*, p. 234.

¹⁴ G. Dumitrescu-Bumbești, *Monografia Băncei populare „Gilortul” din comuna Novaci, Gorj*, București, 1910, pp. 86-87; I. Mateiescu, P. Popeangă, V. Uscătescu, *op. cit.*, p. 234; Georgeta Ghionea, *Istoria băncilor urbane din Oltenia (1880-1948)*, Craiova, Editura Aius, 2009, p. 79 (în continuare se va cita: Georgeta Ghionea, *Istoria băncilor urbane ...*).

¹⁵ Georgeta Ghionea, *Istoria băncilor urbane din Oltenia în date, statistici și corespondență (1880-1948)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2015, p. 324.

Din sursele studiate până în prezent, am observat importanța acordată, în județul Gorj, înființării cooperativelor de aprovizionare și desfacere în comun. Pentru stăvilirea speculei, procurarea produselor necesare gospodăriei țărănești sau pentru „a da sfaturi pentru îmbunătățirea muncii pământului, creșterii vitelor și pentru încurajarea și dezvoltarea muncii casnice”¹⁶, statul a intervenit înlesnind înființarea acestor cooperative, fapt dovedit de cele 23 de societăți înființate în Gorj, în anul 1920¹⁷.

Cooperative de aprovizionare și desfacere în comun înființate în anul 1920

Tabel 1

Nr. crt.	Numele cooperativei	Comuna	Capital social	Numărul societarilor
1.	Arțari	Dănești	13.400 lei	51
2.	Gorjana	Bârsești	36.400 lei	52
3.	Șipoteanca	Șipotu	7.260 lei	65
4.	Învierea	Petreștii de Jos	66.300 lei	56
5.	Valea Nânăului	Turburea	41.220 lei	57
6.	Veselia	Bibești	42.320 lei	107
7.	Unirea	Celeni	-	52
8.	Brădiceni	Brădiceni	44.870 lei	218
9.	Răești	Celeiu	13.000 lei	63
10.	Vârtopu	Peșteana Vulcan	9.900 lei	55
11.	Progresul	Ciuperceni	15.000 lei	52
12.	G-ral Al.Averescu	Peșteana Vulcan	10.400 lei	54
13.	Viitorul	Cornești	39.550 lei	130
14.	Progresul	Ceauru	34.500 lei	51
15.	Progresul	Stejerei	16.700 lei	93
16.	Prof. N. Iorga	Cordești	19.300 lei	61
17.	Cuza-Vodă	Poiana Seciurile	-	81
18.	Unirea	Logrești-Birnici	-	52
19.	Oituz	Turcenii de Jos	15.800 lei	52
20.	Eftenirea Trailului	Bolboși	15.300 lei	64
21.	Ileana	Ohaba	72.500 lei	60
22.	Țăranii Uniți	Paci	4.750 lei	68
23.	Țărănimea	Târgu-Cărbunești	10.200 lei	-

Majoritatea societăților, mai sus prezentate au fost fondate în baza legii băncilor populare sătești sub coordonarea și controlul Casei lor Centrale, din anul 1903, au funcționat în conformitate cu legea cooperăției sătești din 13 aprilie 1905,

¹⁶ „Monitorul Oficial”, nr. 149/7 octombrie 1921, p. 6037.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 6037-6044.

precum și în baza statutelor de funcționare și a actului lor constitutiv¹⁸. Toate societățile au dispus de mijloace financiare necesare funcționării, formate din mijloace financiare proprii (capitalul social subscris și vărsat și fondul de rezervă) și mijloace financiare străine (împrumuturile contractate de la Casa Centrală a Băncilor Populare sau direct de la băncile populare). Raza lor de activitate a fost satul sau comuna, în care instituția și-a desfășurat activitatea, răspunderea socială era solidară și nelimitată, cooperativa nu putea funcționa cu mai puțin de 50 de membri, iar fiecare membru societar era obligat să subscrie un capital social, de cel puțin 50 de lei¹⁹.

Potrivit dispozițiilor legale, chiar înainte de declanșarea Primului Război Mondial, băncile populare s-au grupat în federale. Acestea au fost fondate ca instituții județene sau regionale și au afirmat tendința de autonomie a băncilor populare. Ele au avut atribuții de control, îndrumare și propagandă. **Banca Federală „Gorjul”**, cu sediul în Tg. Jiu a fost înființată în anul 1912, de 40 de bănci populare din județ²⁰ și urmărind „cu statornicie calea începută a reușit să înmănușeze aproape toate unitățile cooperatiste din județ spre scopul comun: ridicarea economică a sătenilor”²¹. După o perioadă în care activitatea acestora a fost limitată doar la a ține contactul cu unitățile federate (1916-1918), Banca Federală „Gorjul” și-a reluat activitatea, în anul 1919, contribuind la refacerea gospodăriilor și aprovizionarea sătenilor cu mărfuri, cereale, unelte agricole etc.

Actul constitutiv și statutele sale au suferit mai multe modificări. Cea care ne-a reținut atenția a fost aceea din anul 1920, „Când și-a extins programul de activitate în sensul că pot intra în Federală pe lângă Băncile Populare și Cooperativele de producție, consum²² etc.”. Astfel, din anul 1920, federala: acorda credite Băncilor Populare și Cooperativelor din județ, primea depozite de la băncile afiliate, aproviziona populația prin bănci și cooperative cu articole necesare traiului și gospodăriilor țărănești, revizua activitatea băncilor populare și a cooperativelor federate, da directive de conducere și lua măsuri de unificarea administrației cooperativelor²³.

În intervalul 1936-1938, societatea s-a ocupat direct de controlul unităților cooperative pentru exercitarea operațiunilor de valorificare a grâului. La 23 iunie 1938, prin Decizia Ministerului Economiei Naționale în consiliul de administrație au fost numite următoarele persoane: Ion Butoi, directorul Serviciului Agricol Județean; Dr. Ensselen Herbert, medicul veterinar primar al județului și inginer șef Stan Traian, șeful Ocolului Silvic Peșteana-Gorj²⁴. Colaborarea acestor „elemente,

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Întâmplările săptămânii*, în „Albina. Revistă enciclopedică populară”, an XV, nr. 29/1912, p. 1215; Georgeta Ghionea, *Istoria băncilor urbane ...*, p. 51.

²¹ I. Mateiescu, P. Popeangă, V. Uscătescu, *op. cit.*, p. 26.

²² „Monitorul Oficial”, nr. 149/7 octombrie 1921, p. 6037.

²³ *Ibidem*, *** *Calendarul Cooperației Oltene pe anul 1921*, Craiova, 1921, p. 287.

²⁴ „Monitorul Oficial”, nr. 160/15 iulie 1938, p. 3349.

în sânul conducerii Federalei, reprezenta, concursul absolut necesar Cooperăției pentru o eficientă și rodnică activitate, în direcția obiectivelor și principiilor ei”²⁵.

În intervalul de timp 1938-1948, controlul societăților de credit cooperatist din județul Gorj a fost asigurat de următoarele instituții: Institutul Național al Cooperăției (INCOOP), înființat prin Decretul-lege din 23 iunie 1938, care îndeplinea funcțiile de îndrumare, control și propagandă; Consiliul Superior Bancar și Banca Națională a României, care a activat prin intermediul sucursalei din localitate, înființată la 15 aprilie 1899²⁶. În intervalul de timp, mai sus menționat (1938-1948) instituțiile cooperatiste au sprijinit sătenii. În general împrumuturile acordate au fost folosite pentru achiziționarea de pământ, vite, nutreț și unelte agricole. Asemenea celorlalte județe din Oltenia, și în județul Gorj a existat un număr mai mare de bănci populare, decât cooperative de consum și de producție. O parte dintre cooperativele existente s-au dovedit neviabile, neatingându-și scopul de *valorificare a producției*, motiv pentru care Institutul Național al Cooperăției a decis lichidarea lor. Astfel, în intervalul 1939-1947²⁷, în județul Gorj au fost desființate un număr de 15 cooperative așa cum se poate vedea în Tabelul 2.

Cooperative desființate între anii 1939-1947

Tabel 2

Nr. crt.	Numele cooperativei	Localitatea	Anul lichidării
1.	Purcaru	Săulești	1939
2.	Mușat-Vodă	Mușetești	1939
3.	Asigurarea Viitorului	Strâmba de Jiu	1940
4.	Munca Gorjană	Tg. Jiu	1943
5.	Înfrățirea	Tg. Jiu	1945
6.	Gorjanul	Tg. Jiu	1945
7.	Amaraznia	Cordești	1946
8.	Vulturul	Aninoasa	1946
9.	Mihai și Călăul	Stănești	1946
10.	Curpenul	Vălari	1946
11.	Principele Nicolae	Roșia	1946
12.	Polovrogeanca	Polovragi	1947
13.	Îndrumarea Țăranului	Bălănești	1947
14.	Sănătatea	Andreești	1947
15.	Cerbul	Tg. Jiu	1947

²⁵ Mitiță Constantinescu, *Politică economică aplicată. Agricultură. Economie Rurală. Cooperăție*, București, 1943, p. 276.

²⁶ Gheorghe Birău, *Gorjul Bancar*, vol I, Tg. Jiu, Editura Al. Ștefulescu, 2000, p. 44; Georgeta Ghionea, *Istoria băncilor urbane ...*, p. 79.

²⁷ Prelucrare după informații oferite de Monitoarele Oficiale. „Monitorul Oficial”, nr. 116/22 mai 1939; nr. 165/19 iulie 1940; nr. 209/7 septembrie 1943; nr. 34/ 9 februarie 1946; nr. 268/19 noiembrie 1947.

În vederea revigorării cooperăției de consum și de producție, INCOOP a dat aprobare pentru constituirea de noi societăți necesare aprovizionării populației. În consecință, în județul Gorj au fost înființate, după anul 1939²⁸, un număr de 34 de cooperative, așa cum se poate vedea în Tabelul următor:

Cooperative înființate după anul 1939, în județul Gorj

Tabel 3

Nr. crt.	Numele cooperativei	Localitatea	Anul înființării
1.	Viitorul	Peșteana-Jiu	1938
2.	Rașova	Bălești	1938
3.	Valea Amărăzi	Scrada	1939
4.	Rășina	Rășina	1940
5.	Vadul Văcării	Dănești-Văcărea	1942
6.	Credința	Bârzeiu	1945
7.	Argelele	Bumbești-Jiu	1945
8.	Tâlveștilor	Gârbești	1945
9.	Ridicarea Țăranului	Jupînești	1945
10.	Vulturul	Negomiru	1945
11.	Dreptatea	Pojogeni	1945
12.	Gornițelul	Sâmboteni	1945
13.	Sf. Ilie	Șasa	1945
14.	Gloria	Vădeni	1945
15.	Energia	Bărbătești	1946
16.	Turburea	Turburea	1946
17.	Progresul	Groșerea	1946
18.	Înfrățirea	Rovinari	1946
19.	Unirea	Șomânești/sat Buduhaia	1947
20.	Dreptatea	Bălteni	1947
21.	Broșteni	Izvoare/sat Broșteni	1947
22.	Solidaritatea	Roșianu	1947
23.	Unirea	Sâmbotin	1947
24.	Albina	Negreni	1947
25.	Stejarul	Piscuri	1947
26.	Speranța Plugarului	Celei	1947
27.	Bolban	Bolbași	1947
28.	Pârâul Vulcan	Câlcești/sat Pârâul Vulcan	1947
29.	Vidinu	Jupânești/sat Vidinu	1947

²⁸ Prelucrare după informații oferite de Monitoarele Oficiale. „Monitorul Oficial”, nr. 115/21 mai 1938; nr. 197/25 august 1942; nr. 34/ 9 februarie 1946; nr. 268/19 noiembrie 1947; nr. 281/4 decembrie 1947.

30.	Sf. Andrei	Musculești	1947
31.	Hobița	Ohaba-Jiu	1947
32.	Miorița	Preajba	1947
33.	Unirea	Rășina	1947
34.	Șoimul	Șomănești	1947

După naționalizarea din anul 1948, în mediul urban din județul Gorj s-a pus accentul pe înființarea magazinelor mixte de stat, iar în mediul rural, pe cel al cooperativelor de consum. Acestea au asigurat aprovizionarea și desfacerea cu mărfuri și, totodată, achiziționarea de produse agricole de la țărănimе.

Născute din dorința de dezvoltare materială și morală a celor asociați și având ca suport de funcționare adeziunea liberă voluntară și deschisă, participarea fiecăruia la luarea deciziilor, producerea și vânzarea în comun a produselor, educarea, instruirea și formarea membrilor etc., instituțiile cooperatiste din județul Gorj au încercat să satisfacă nevoile de credit și de aprovizionare, și după anul 1918.

CO-OPERATIVE INSTITUTIONS IN GORJ COUNTY (1918-1948)

(Abstract)

It is difficult to make appreciations regarding the number of the co-operative institutions from Gorj County, for the period 1918-1948, because their registration in the statistic data of that epoch was done inadequately. Although they were obliged to publish in that time's newspapers their financial situation, the small co-operative institutions did not send periodically the balance situation, determining in this way imminent fluctuations as regarding their number. In Gorj County, during the period of time mentioned, besides the forms of co-operative association conceived especially for credit operations, there were also organized co-operative institutions meant to stimulate the productive activities, those that were supposed to render valuable and to commercialize the agricultural resources. Nonetheless, through the collective farming, the state tried to solve the problems related to the qualitative and cheap merchandise supplying of the localities.

Keywords: Gorj County, co-operative institutions, credit, economy.